

נייר עמדה בנושא

הצעת חוק הגנת סמלים (תיקון – פגיעה בזיכרון השואה), התשע"א-2011

רקע

תופעת השימוש בסמלים ובכינויים נאציים הולכת וגוברת בשנים האחרונות. קיצונים משמאל השוו את חיילי צבא הגנה לישראל לנאצים, ומאידך, קיצונים מימין השוו את הגירוש מגוף קטיף לגירושים מימי השואה. לאחרונה גם קיצונים חרדים השוו את ההסתה כנגד הציבור החרדי לתעמולה הנאצית. השוואות אלו נעשות למרות התהום הפעורה בין זוועות השואה ובין ויכוחים שונים בחברה הישראלית.

הצעת חוק הגנת סמלים (תיקון – פגיעה בזיכרון השואה), התשע"א-2011, של ח"כ זבולון אורלב (הבית היהודי), באה לאסור שימוש בסמלים למטרות מסחר, פרסומת או הסברה, בדרך שיש בה כדי לפגוע בזיכרון השואה, אלא אם התקבלה תעודה מטעם ועדה שמינה שר הפנים, המאשרת כי אין בשימוש זה משום פגיעה כאמור.

מאידך, האגודה לזכויות האזרח מתנגדת לחוק זה בשל הגבלתו את חופש הביטוי.¹

מטרת נייר עמדה זה היא לבחון דילמה זו מנקודת מבט יהודית.

חופש הביטוי

היהדות מכירה בערך של חופש הביטוי ככלי לביורר האמת ולחתיירה לצדק,² ובכלל זה שימוש במטאפורות קיצוניות שמטרתן להעביר מסר חריף. למשל, הנביא משווה את מנהיגי העם לרשעי סדום ועמורה: "שָׁמְעוּ דְבַר ה' קְצִינֵי סֹדֶם, הֲאִזְיִנו תֹּרַת אֱלֹקֵינוּ עִם עַמְךָה";³ חכמינו כינו אנשים כ"תלמידי בלעם הרשע"⁴ ועוד. מנגד, שימוש בכינויים מעליבים כלפי אדם או קבוצה, כאשר הדבר נעשה לשם פגיעה מכוונת ואינו מקדם את החתיירה לאמת, אינו לגיטימי מבחינה יהודית, ואף יכול להוות עילה לחיוב קנס ולעונש מרתיע.⁵

שימוש בסמלים מהשואה

לאור האמור, לכאורה יש מקום לראות את השימוש בסמלי השואה כאמצעי לגיטימי להעברת מסרים, כל עוד הוא לא מכוון באופן אישי כלפי אדם או ציבור מסוימים. ברם, נדמה שעולם הדימויים עשיר דיו, וחופש הביטוי לא ייפגם אם סמלי השואה יקבלו מעמד חריג מכל הביטויים האחרים, וזאת מהטעמים הבאים:

- פגיעה בניצולי השואה ובקרוביהם:** נאמר בתורה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ".⁶ חז"ל מפרשים שכוונת התורה לאסור גרימת צער לאדם על ידי העלאת זיכרונות כואבים מעברו.⁷ אין ספק ששימוש בסמלי השואה למטרות חולין, פוגע מאוד ביהודי שהוריו, קרוביו או חבריו נרצחו על ידי הנאצים.
- פגיעה בזיכרון השואה:** שימוש תכוף בסמלי השואה מגמד את החומרה והחריגות שבמעשי הנאצים בשואה, וממילא את זכרה. במקורותינו נאמר "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עַמְלֶק"⁸. בימינו, יש מקום ליישם ציווי זה ביחס לכל אומה שחרטה על דגלה את השמדת העם היהודי, כדוגמת הנאצים.⁹ חובת הזיכרון קריטית לקיומו של עם ישראל במדינת ישראל בכל עת, כדי שנדע לעמוד על נפשנו ולא נשגה באשליה שאומות העולם יבטיחו את קיומנו. זיכרון זה חשוב במיוחד בעת הזאת כאשר יש המכחישים את השואה

ומערערים על זכות קיומנו כמדינה ריבונית בארץ הזאת. כל שימוש בזיכרון השואה למטרות אחרות מסיט את זיכרון השואה מתכלית מרכזית זו.

לסיכום, עמדת רבני צהר היא שלמרות הפגיעה בחופש הביטוי, השימוש בסמלי השואה צריך להישאר מחוץ לתחום, למען שלומה של מדינת ישראל ותושביה.

¹ <http://www.acri.org.il/he/?p=19052>

² שו"ת הרשב"א חלק ב סימן קד; המהר"ל מפראג, באר הגולה פרק ז (הוצ' יהדות, י-ם תשל"א), דף קנ ע"ב ואילך; הרב א"י קוק, עולת רא"ה עמ' של.
³ ישעיה א, י.
⁴ אבות ה, ט.
⁵ שו"ת בעי חיי חלק א סימן רלו.
⁶ ויקרא כה, יז.
⁷ ספרא בהר ד.
⁸ דברים כה, יז.
⁹ הרב יוסף דוב סולבצ'יק, קול דודי דופק, איש האמונה, עמ' 101 ובהערה 23.